

ГУМАНІТАРНІ ВИМІРИ НОВІТНЬОЇ НАУКОВОЇ ПАРАДИГМИ

Рунташ О. В.

E-mail: animus@ukr.net

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці)

Актуальною проблемою сучасного науково-освітнього простору в Україні, поміж інших, постає проблема сумірності запитів високотехнологічної промисловості, яка потребує висококваліфікованих фахівців із глибокою спеціалізацією, з одного боку, і запитів демократичного громадянського суспільства, яке потребує високодуховних особистостей з широкою ерудицією, культурою мислення і поведінки, – з іншого. Обидва запити, обидві потреби має задовольнити науково-педагогічне співтовариство. Вже не перше десятиліття цю проблему намагаються розв'язати українські науковці й освітяни, створюючи концепції та проекти розвитку відповідних галузей знання та навчання.

Загострення цієї дилеми відбулося по завершенню радянської доби нашої історії. Оскільки в Радянському Союзі провідну роль в гуманітарній освіті виконувала ідеологія марксизму-ленінізму, яка жорстко впроваджувалася в систему освіти й науки на всіх щаблях їх функціонування, то разом із крахом цієї ідеології утворилася певна ціннісно-смыслова лакуна, досі не заповнена. Наразі відчуваємо брак смыслового центру, вісі координат розвитку науки й освіти в Україні, що унеможливує здійснення координаційної місії щодо різних галузей гуманітарного знання, орієнтації пізнавального процесу й узагальнення його результатів. В останні роки наполегливо нав'язується думка (особливо державними чиновниками найвищого рангу), що гуманітарне знання – це периферія наукового й освітнього простору, дещо необов'язкове, зайве чи надмірне. Ця ідея обґрунтовується потребами економічного розвитку української держави (а по суті є прихованою актуалізацією тези марксизму-ленінізму: буття визначає свідомість). Така перспектива розвитку науки й освіти має очевидну ваду – однобічність, акцентування уваги на економіці на шкоду іншим соціальним сферам – політиці, праву, моралі, мистецтву тощо. Тим самим нехтуючи висновками найсучасніших наукових теорій, згідно з якими для пізнання й розуміння світу потрібно враховувати множину чинників, різновекторність, багатоваріантність його розвитку.

Якщо проаналізувати наукові публікації з гуманітарних спеціальностей за останні роки в Україні та за кордоном, то в більшості з них виявимо заклики до гуманізації й гуманітаризації освіти й науки (на Заході стрімко розвиваються напрями гуманітарних експертиз, гуманітарних технологій). А в реальних навчальних планах українських вишів простежуємо протилежну тенденцію – скорочення циклу дисциплін гуманітарної підготовки. Виявлена суперечність, відверто кажучи, цілком вписується в загальну суперечливість нинішніх українських реалій, характерні риси яких: алогічність, безладність, наявність подвійних стандартів тощо. В таких умовах самі гуманітарії повинні запропонувати свій варіант розв'язку дилеми, окресленій на початку цієї розвідки. Для цього потрібно, по-перше, вибудувати певну ієрархію цілей, до яких прагне українське суспільство, і цінностей, які воно при цьому декларує і сповідує, по-друге, визначити роль гуманітарних наук для досягнення цих цілей і підтримки цінностей.

У проекті Концепції гуманітарного розвитку України до 2020 року, який був запропонований для розгляду науково-педагогічним колективам і студентам (Лист МОНмолодьспорт № 1/9-584 від 20 серпня 2012 року) визначаються основні цілі та пріоритети гуманітарного розвитку України на найближчі роки. На вершині умовної ієрархії постали:

- удосконалення суспільства шляхом його наближення до потреб людини у всіх сферах суспільного життя,
- створення умов для максимального розвитку національної культури,
- розкриття творчо-продуктивного потенціалу й самореалізації кожної особистості відповідно до її духовних і матеріальних потреб та інтересів.

Наступний рівень цілей деталізує названі вище напрями розвитку в таких завданнях:

- подолання бідності, безробіття й дискримінації людини;
- рівний доступ до освіти, медицини, культури та житла;
- рівні можливості для чоловіків та жінок;
- захист довкілля;
- подолання ксенофобії;
- створення умов для вільної діяльності засобів масової інформації і доступу до публічної інформації;
- підтримка молоді;
- піклування про дітей та літніх людей.

Базові цінності, визнані Концепцією:

- свобода,
- справедливість,
- солідарність,
- демократичні принципи,
- верховенство права,
- захист фундаментальних прав і основних свобод людини [1, Розділ II].

Серед основних гуманітарних проблем, з якими зіткнулося українське суспільство, нашу увагу привертає: “відсутність нової системи культурних цінностей”, “втрачає у широких верствах суспільства ціннісні орієнтири” і “відторгнення від культурних надбань значної частини соціуму” [там само]. Постає питання: “Чи достатньо внутрішнього ресурсу суспільства для розв'язання цих проблем?”. Якщо значна частина громадян вже дезорієнтована,

не має цілісної системи ціннісно-сміслових координат для свого життя і життя соціуму, то чи можемо ми розраховувати на самоплинність, самоорганізацію процесу гуманітаризації. З нашого погляду, визначені цілі та цінності мають стати основою діяльності як апарату державного управління, так і розвитку гуманітарних наук в Україні, реалізуватися у відповідних навчальних програмах, науково-дослідних проектах. Науковці-гуманітарії мають розробити й обґрунтувати не абстрактні “концепції”, “перспективи” тощо, а конкретні парадигми (тут – моделі-взірці) в кожній галузі гуманітарного знання, тим самим визначивши і напрямок розвитку цих галузей, і сферу застосування їх результатів в прикладних завданнях реалізації поставлених цілей. Важливу роль у цьому процесі може відіграти філософія науки, взявши на себе місію консолідації зусиль в одному напрямку, координації роботи фахівців з різних спеціальностей, узагальнення висновків у спільній гуманітарній картині світу. Така організація процесу гуманітаризації соціального життя в Україні цілком відповідає пріоритетним завданням гуманітарного розвитку України, зокрема розвитку провідних вищих навчальних закладів як сучасних наукових центрів гуманітарного спрямування [1, п.4.2.6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-584 від 20 серпня 2012 року. [Проект Концепції гуманітарного розвитку України до 2020 року]. – Режим доступу до тексту: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/30817/